

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1913.

Andra kammaren.

Nr 5.

Lördagen den 1 februari.

Kl. 3 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 25 och den 26 nästlidna januari.

§ 2.

Herr statsrådet *Schotte* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

angående nytt avlöningsreglemente för tjänstemän vid postverket samt fastställande av postverkets stat för driftkostnader år 1914;

angående anslag för beredande vid vanföoreanstalt av vård åt vanföra efter 1912 års barnförlamningsepide mi samt till inspektion av anordningar härför;

angående överförande av visst belopp till den i 19 § av lagen angående rätt till pension för tjänstemän vid statens järnvägar den 4 juli 1910 omförmälda fond;

angående pension åt statsinspektoren Johan Axel Theodor Petersohns änka Johanna Augusta Alexandra Petersohn, född Nicander;

angående efterskänkande av kronans rätt till danaarv efter förre fanjunkaren Carl Ferdinand Lindquist från Salems socken;

angående efterskänkande av kronans rätt till danaarv efter bokbinderiarbetaren Nikolaus Edvard Wennersten från Kristinehamn;

angående efterskänkande av kronans rätt till danaarv efter smedslärlingen Nils Gustaf Karlsson från Gävle;

angående efterskänkande av kronans rätt till danaarv efter änkan Karolina Kristina Torell från Brunnsbo i Tärna socken;

angående efterskänkande av kronans rätt till danaarv efter förre arbetaren Anders Johan Larsson från Lilla Lund i Flistads socken; och

angående efterskänkande av kronans rätt till danaarv efter Christina Augusta Lundeberg från Lund.

Nämnda propositioner bordlades på begäran.

§ 3.

Upplästes ett till kammaren inkommet, så lydande läkarbetyg:
Att riksdagsman E. O. Magnusson, som lider av en karbunkel,
för närvarande är oförmögen bevista Riksdagens förhandlingar, intygas.
Stockholm den 30 januari 1913.

A. Alfvén.
Legitimerad läkare.

§ 4.

Föredrogos var för sig de på kammarens bord liggande motionerna; och hänvisades därvid:

motionen nr 210, av herr *Erlansson*, till jordbruksutskottet; och
motionen nr 211, av herr *Kristensson*, till kammarens fjärde
tillfälliga utskott.

Efter föredragning härpå av motionen nr 212, av herr *Åkerlund*, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i fråga om ändrade bestämmelser för bidrag av statsmedel vid anläggning av allmän väg, begärdes ordet av motionären

Herr Åkerlund som yttrade: Då jag försport, att talmanskonferensen ansett denna motion böra hänvisas till ständigt utskott, anhåller jag att få taga tillbaka densamma.

Denna hemställan bifölls av kammaren.

§ 5.

Vidare föredrogs och lades till handlingarna lagutskottets utlåtande, nr 1, i anledning av verkställd granskning av justitieombudsmannens ämbetsförvaltning.

§ 6.

Efter hemställan av herr talmannen, som förmälde sig hava om tiden för valen samrått med Första kammarens talman, beslöt kammaren att onsdagen den 5 innevarande februari anställa val av tjugufyra valmän för utseende av Riksdagens justitieombudsman och hans efterträdare ävensom sex suppleanter för dessa valmän.

Vidare beslöt kammaren, likaledes på hemställan av herr talmannen, att lördagen den 8 i denna månad företaga val av dels sex revisorer för granskning av statsverkets, riksbankens och riksgäldskontorets tillstånd, styrelse och förvaltning samt tre suppleanter för samma revisorer, dels ock tjugufyra valmän att, jämte ett

lika antal valmän från Första kammaren, utse revisorer och revisorssuppleanter vid riksbankens avdelningskontor i landsorten ävensom sex suppleanter för förstnämnda valmän.

§ 7.

Avgävos följande nya motioner, nämligen av:

herr *Rydén*, nr 213, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i fråga om beredande av möjlighet för utom äktenskapet fött barn att erhålla kändedom om sin fader;

herr *Sandstedt*, nr 214, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i fråga om åvägabringande av en effektiv tandvård, särskilt vid landsbygdens småskolor och folkskolor;

herr *Olausson*, nr 215, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående lindring i de mindre bemedlades kostnader för hospitalsvård;

herr *Olofsson* i *Digernäs m. fl.*, nr 216, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning i fråga om anordnande av undervisning i den homöopatiska läkemetoden;

herrar *Winberg* och *Nilsson* i *Örebro*, nr 217, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i fråga om ordnande av telefonförhållandena i Stockholm med omnejd;

herr *Winberg*, nr 218, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i fråga om rätt för det allmänna eller vederbörande järnvägsföretag att tillgodonjuta del i den jordvärdestegring, som uppkommer vid anläggning av järnväg;

herr *Sjöblom m. fl.*, nr 219, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i fråga om åtgärder till främjande i vissa avseenden av föreningar med syfte att nedbringa levnadskostnaderna;

herr *Martin*, nr 220, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående lättnader i avseende å de till Danviks hospital utgående s. k. recognitionssavgifter;

herr *Hamrin*, nr 221, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i fråga om ordnande av partihandeln med petroleum; och

herr *Lindhagen*, nr 222, om avfattningen av kamrarnes protokoll m. m.

Ifrågavarande motioner blevo på begäran bordlagda.

§ 8.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtande, nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts i punkt 153 under åttonde huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning om överlåtelse till Linköpings stad av det nuvarande läroverkshuset därstädes med tomt;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 1, i anledning av väckt motion om ändring i förordningen om provianteringsfrilager;

nr 2, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av 2 § i förordningen angående försäljning av brännvin; och

nr 3, i anledning av väckt motion om sänkning till $\frac{1}{3}$ liter av minsta tillåtna försäljningskvantitet vid utminuterung av brännvin; samt

lagutskottets utlåtanden:

nr 2, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse af 18 kap. 16 § strafflagen; och

nr 3, i anledning av väckt motion om åvägabringande av utredning och förslag i syfte att förhindra in-tecknings meddelande till säkerhet för falskt skuldebrev.

§ 9.

Justerades protokolssutdrag.

§ 10.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr	<i>Rosenquist</i>	under 9 dagar fr. o. m. den	3 febr.,	
»	<i>Johanson</i> i Vetlanda	» 10 »	»	4 »
»	<i>Forsberg</i>	» 7 »	»	1 »
»	<i>Nilsson</i> i Linnås	» 6 »	»	3 »
»	<i>Andersson</i> i Knäppinge	» 10 »	»	2 »
»	<i>Hamrin</i>	» 3 »	»	3 »
»	<i>Ekman</i>	» 2 »	»	10 »
»	<i>Jonsson</i> i Hå	» 8 »	»	3 »

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3,22 e. m.

In fidem

Per Cronvall.

Tisdagen den 4 februari.

Kl. 3 e. m.

Förhandlingarna leddes vid detta sammanträde av herr vice tal-
mannen.

§ 1.

Justerades protokollet för den 29 nästlidna januari.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna sjukbetyg:

Att riksdagsmannen David Pettersson, Bjälbo, på grund av
sjukdom (abscess) är förhindrad att under närmaste tiden infinna sig
vid riksdagen, intygas härmed.

Skeninge den 2 febr. 1913.

K. W. Rise.
Stadsläkare.

Att riksdagsmannen L. J. Jansson, 72 år, från Djursåtra, som
från och med den 1 febr. 1913 vårdas å härvarande medicinska af-
delning, på grund av sjukdom (Hypertrofia prostatae c. Retentio urinæ)
är tills vidare förhindrad att delta i riksdagsarbetet, intygar,
Stockholm den 4 febr. 1913,

Folke Lindstedt.
Leg. läk. vid Serafimerlasarettets med. avd.

§ 3.

Herr statsrådet *Sandström* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition
med förslag till lag om expropriation, lag om ändrad lydelse av 16,
24, 36 och 45 §§ i förordningen den 16 juni 1875 angående in-
teckning i fast egendom, lag om ändrad lydelse av 71 § i lagen
den 20 juni 1879 om dikning och annan avledning av vatten, lag
om ändrad lydelse av 1 § i lagen den 27 juni 1902, innefattande
vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, samt lag om ändring
i vissa delar av lagen den 31 augusti 1907 angående stadsplan och
tomtindelning.

Denna proposition bordlades på begäran.

§ 4.

Föredrogos var för sig och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord liggande propositioner:

angående nytt avlöningsreglemente för tjänstemän vid postverket samt fastställande av postverkets stat för driftkostnader år 1914;

angående anslag för beredande vid vanförestalt av vård åt vanföra efter 1912 års barnförlamningsepidemi samt till inspektion av anordningar härför;

angående överförande av visst belopp till den i 19 § av lagen angående rätt till pension för tjänstemän vid statens järvägar den 4 juli 1910 omförmälda fond;

angående pension åt stationsinspektoren Johan Axel Theodor Petersohns änka Johanna Augusta Alexandra Petersohn, född Nicander;

angående efterskänkande av kronans rätt till danaarv efter förre fanjunkaren Carl Ferdinand Lindquist från Salems socken;

angående efterskänkande av kronans rätt till danaarv efter bokbinderiarbetaren Nikolaus Edvard Wennersten från Kristinehamn;

angående efterskänkande av kronans rätt till danaarv efter smedslärdaren Nils Gustaf Karlsson från Gävle;

angående efterskänkande av kronans rätt till danaarv efter änkan Karolina Kristina Torell från Brunnsbo i Tärna socken;

angående efterskänkande av kronans rätt till danaarv efter förre arbetaren Anders Johan Larsson från Lilla Lund i Flistads socken; och

angående efterskänkande av kronans rätt till danaarv efter Christina Augusta Lundeberg från Lund.

§ 5.

Vidare föredrogos var efter annan de på kammarens bord liggande motionerna; och hänvisades därvid

till kammarens första tillfälliga utskott motionen nr 213, av herr *Rydén*;

till kammarens andra tillfälliga utskott motionerna:

nr 214, av herr *Sandstedt*;

nr 215, av herr *Olausson* och

nr 216, av herr *Olofsson* i Digernäs *m. fl.*;

till kammarens tredje tillfälliga utskott motionen nr 217, av herrar *Winberg* och *Nilson* i Örebro;

till kammarens fjärde tillfälliga utskott motionerna:

nr 218, av herr *Winberg*;

nr 219, av herr *Sjöblom m. fl.* och

nr 220, av herr *Martin*; samt

till kammarens femte tillfälliga utskott motionerna:

nr 221, av herr *Hamrin* och

nr 222, av herr *Lindhagen*.

§ 6.

Härefter föredrogos, men blevo å nyo lagda på bordet statsutskottets utlåtande nr 9, bevillningsutskottets betänkanden nr 1—3 samt lagutskottets utlåtanden nr 2 och 3.

§ 7.

Avgåvos följande nya motioner, nämligen av:

herr *Lindhagen*:

nr 223, om ändring i 2 § 4 mom. andra och tredje styckena tryckfrihetsförordningen; och

nr 224, om ändringar i 4 och 28 §§ regeringsformen;

herr *Sterne*, nr 225, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från förra kronofogdebostället Väderstad nr 5 i Östergötlands län;

herr *Lundgren* i Björna, nr 226, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående upphörande av den skoldistriktens åliggande skyldighet att i Post- och Inrikes tidningar kungöra lediga folkskolläroretjänster;

herr *Tysk*, nr 227, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ifrågasatt stadgande om förfaringsättet, då kvarstad meddelas å gods av viss beskaffenhet;

herr *Helger m. fl.*, nr 228, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående anordnande av skolbad vid landsbygdens folkskolor;

herr *Starbäck*, nr 229, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående kungl. Djurgårdens bevarande i största möjliga utsträckning såsom naturlig park;

herr *Gustafsson* i Brånsta, nr 230, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående förbättring av förhållandena vid kreaturstransporter å statens järnvägar;

herr *Hildebrand m. fl.*, nr 231, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ökad centralisering vid upphandling för statens räkning m. m.;

herr *Wedin*, nr 232, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående skyndsamt behandling av viss del utav den s. k. skogslagstiftningskommitténs betänkande;

herr *Palmstierna*, nr 233, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i fråga om åläggande för arbetsgivare

vid vissa större arbetsföretag att till gagn för sina arbetare vidtaga i motionen ifrågasatta anordningar; samt

herr *Nordström*, nr 234, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i fråga om inrättande av ett statens tryckeri.

Ifrågavarande motioner blevo på begäran bordlagda.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

§ 9.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Persson</i> i Tofta	under 5 dagar fr. o. m. den 8 febr.
» <i>Wijk</i>	» 3 » » 5 »
» <i>Olausson</i>	» 8 » » 8 »
» <i>Andersson</i> i Fallsberg	» 4 » » 5 » och
» <i>Pettersson</i> i Södertälje	» den 5 febr.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 3,22 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Onsdagen den 5 februari.

Kl. 2 e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 30 nästlidna januari.

§ 2.

Upplästes ett till kammaren inkommet så lydande sjukbetyg:

Att riksdagsmannen O. Bogren på grund av influensa och luft-rörskatarr under de närmaste dagarne är oförmögen deltaga i riksdagsarbetet, betygar,

Falköping den 2 febr. 1913,

Sigfrid Collin,
provinsialläkare.

§ 3.

Herr statsrådet friherre Adelswärd avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

angående förändring av tullsatserna å socker och sirap samt om ändrad lydelse av § 13 i förordningen med tulltaxa för inkommande varor den 9 juni 1911; och

angående bidrag till Stockholms stad för anskaffande av en isbrytare.

Nämnda propositioner bordlades på begäran.

§ 4.

Jämlikt därom den 1 i denna månad fattat beslut företogos nu val av dels tjugufyra valmän för utseende av Riksdagens justitieombudsman och hans efterträdare, dels ock sex suppleanter för dessa valmän; och utsågos därvid till

Valmän:

herr *Andersson* i Fallsberg,
» *Andersson* i Altofta,
» *Andersson* i Knäppinge,

herr *Borggren,*
 » *Danielsson,*
 » *Hansén,*
 » *Indebetou,*
 » *Isaksson,*
 » *Jansson* i Edsbäcken,
 » *Johansson* i Uppmälby,
 » *Kloo,*
 » *Larsson* i Bondarve,
 » *Lorentzon,*
 » *Magnusson* i Kalmar,
 » *Mossberg,*
 » *Nilsson* i Kabbarp,
 » *Nilsson* i Hagaby,
 » *Persson* i Tofta,
 » *Pettersson* i Bjälbo,
 » *Runefors,*
 » *Wedin,*
 » *Widlund,*
 » *Viklund* i Oviken och
 » *Zelahn,*

envar med 179 röster; samt till

Suppleanter:

herr *Bengtsson* i Göteborg,
 » *Uddenberg,*
 » *Gustafsson* i Brånsta,
 » *Sundström,*
 » *Andersson* i Skrädene och
 » *Björnberg,*

envar med 120 röster.

Ordningen mellan suppleanterna bestämdes, sådan den finnes här ovan angiven, genom lottnings.

§ 5.

Justerades protokollsutdrag angående de i nästföregående paragraf omförmälda valen.

§ 6.

Remiss av en proposition.

Föredrogs för remiss till utskott Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition med förslag till lag om expropriation, lag om ändrad lydelse av 16, 24, 36 och 45 §§ i förordningen den 16

juni 1875 angående inteckning i fast egendom, lag om ändrad lydelse av 71 § i lagen den 20 juni 1879 om dikning och annan avledning av vatten, lag om ändrad lydelse av 1 § i lagen den 27 juni 1902, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, samt lag om ändring i vissa delar av lagen den 31 augusti 1907 angående stadsplan och tomtindelning.

Remiss av en proposition.
(Forts.)

Därvid anförde:

Herr Lindman: Herr talman! Jag kan icke undertrycka den anmärkningen, att, oaktat den nu föreliggande kungl. propositionen avlämnats i kammaren i går, den icke blivit utdelad här förrän i dag. Jag tror, att det är en god ordning och förtjänt att bibehållas av Kungl. Maj:t, att vid avlämnande av propositioner desamma även samtidigt utdelas, ty ett motsatt förfarande kommer onekligen att innebära ett inkräktande på kammarledamöternas rätt. Vi ha enligt grundlagen en motionstid, som är begränsad till 15 dagar, och det inkräktas ovillkorligen på denna tid, om icke den gamla ordningen bibehålles. Jag vill, som sagt, hoppas, att denna ordning må tillämpas för framtiden.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet Sandström: Herr talman! Den föregående ärade talaren har utan tvivel rätt i sin anmärkning, och jag ber på det livligaste få beklaga, att icke den ifrågavarande propositionen kom att utdelas bland kammarens ledamöter samtidigt, som propositionen framlades här. Att så icke skedde, har berott på ett missförstånd mellan departementet och tryckeriet, ett missförstånd, som jag hoppas för framtiden icke skall behöva ifrågakomma.

Herr Lindhagen: Ja, jag måste för min del konstatera, att då nu denna proposition framkommit i Riksdagen, har den i sitt släptåg de mest grusade förhoppningar, som »genombrottet» i jordfrågan enligt min uppfattning har på sitt samvete.

Här är det fråga om de betydelsefullaste saker, som flertalet människor i landet gått och väntat på, och så kommer detta förslag med stenar i stället för bröd; åtminstone gäller detta i ganska stor utsträckning. Om man över huvud taget skall tala om, vad som är av betydelse i jordfrågan, så är det naturligtvis vad som har den största betydelsen för människorna, och här sitter oändligt mycket folk i alla bygder, folk, som längtar efter jord, efter frihet på den jord, de ha; det är den fråga, som faktiskt trycker människorna mest. Men politiken — och det gäller alla partier — synes icke vara mycket benägen att vilja ge denna fråga om den s. k. *sociala expropriationen* den rangplats, som med rätta tillkommer den, ty om någon expropriation är till allmänt gagn, så är det väl den,

Remiss av en proposition. som skall avse att bereda människorna tillträde till jord och frihet på den jord, de ha.
(Forts.)

Jag kan indela denna sak i två avdelningar, den, som rör bostadsmarken, och den, som avser jordbruksmarken. Kungl. Maj:ts proposition har i fråga om *bostadsmarken* kommit med ett litet stycke social expropriation insprängt i denna expropriationslag. Jag åsyftar frågan om att när lägenhetshavare, som har sitt hus på annans mark, bor sammanträngt, d. v. s. i stadsliknande samhällen, så är det medgivet, för att kunna hjälpa honom, att få expropriera mark från jordägaren. Denna fråga framlades först år 1906 av herr Olsson i Blädinge i denna kammare. Jag medger gärna, att när den frågan, så begränsad den än var, framkom i kammaren, ansågs den dock som en så oerhörd sak, att man inom utskottet sade till mig: »Det här, Lindhagen, är väl ändå en sak, där du inte kan reservera dig mot ett avslag!» I alla fall blev jag ensam reservant, men det blev en ganska stor minoritet i kammaren för reservationen. Året därpå kommo herr Olsson i Blädinge och jag tillbaka båda två motionsvis i frågan, och då gick vårt yrkande igenom i Riksdagen, märkvärdigt nog också i Första kammaren, och det blev en skrivelse i saken.

Det är nu just denna sak, som Kungl. Maj:t tagit upp i sin proposition; men för övrigt har Kungl. Maj:t glömt i det närmaste allt, som efter den tiden tilldragit sig, med undantag av en ytterligare detalj, som jag skall komma till sedermera. Varför har icke denna fråga, om vi nu först hålla oss till bostadsmarkens expropriation, varför har den icke tagits upp i den omfattning, som man skulle kunnat begära av »genombrottet»? Om man tänker närmare efter, så är det naturligtvis icke bara sådana människor, som bo sammanträngda, som det är synd om, utan deras ställning är naturligtvis lika behjärtansvärd, som bo ensamma för sig och efter uppåtsetidens slut hotas med ekonomisk ruin. Det finns icke något enda skäl att uppdraga någon gränsskillnad härvidlag annat än en otillåtligt krass riksdagsopportunist, jämte den omständigheten, att det är stadskulturen, som egentligen dominerar det politiska livet. Vinkar man med något, som stöter på städerna, går det bättre att vinna gehör, men landsbygdens ensittare få bli ohjälpta, ty de ha icke förmågan att genom sammanslutning göra sina behöriga rättskrav gällande.

Nu har det också varit fråga om att expropriera mark, som icke är bebyggd med hus. Även den saken synes i det väsentliga icke vara beaktad i propositionen; denna är åtminstone svårtolkbar i det avseendet, ehuru 1907 års skrivelse något avsåg även detta. Tänka vi efter, hur det förhåller sig med denna sak, har då verkligen icke Kungl. Maj:t i alla fall fått någon särskild uppfordran att icke ställa sig på den tränga ståndpunkt, där vi voro 1907, utan taga hänsyn även till det, som uppnåtts efteråt, så att vi skulle få en demokratisk framryckning, som kunde visa, att man

vågade mera nu än 1907? — Det finnes ett särskilt betänkande av den s. k. torpkommissionen, och i detta betänkande upptagas även vissa detaljer, som beröra samma sak som 1907 års riksdagsskrivelse, ehuru man i betänkandet vänder saken på annat sätt. Där är det icke den omständigheten, att många bo sammanträngda, som det kommer an på. Vem som helst, vare sig han bor ensam eller tillsammans med andra, skall få möjlighet att få mark under förutsättning, att upplåtelseiden är minst 49 år, och att åbyggnadernas värde överstiger själva tomtvärdet.

Så ha vi förslaget från den socialdemokratiska riksdagsgruppen, som i 4 år framfört denna sak i hela dess vidd. De första 2 åren var ju liberala samlingspartiets ena hälft med om saken, men sedan har den övergivit densamma.

Nu skall jag emellertid be att få fästa regeringens uppmärksamhet på att just denna sak förelåg år 1912 i Andra kammaren. Där hade i en motion väckts förslag om en expropriationslag, som skulle träda i kraft omedelbart, en provisorisk lag, som skulle hjälpa dessa personer, som sutto med hus på ofri grund, överallt, där detta förekom. Vad inträffade då? Det var endast socialdemokraterna, som voro med om att taga upp en sådan sak, understödda allenast av några radikaler från den liberala sidan. Däremot beslöt denna kammare, jag tror icke ens det blev votering — och hela liberala samlingspartiet var med — att anhålla hos Kungl. Maj:t, att just denna fråga skulle bli löst så snart som möjligt, och att man då också skulle taga under övervägande möjligheten av att den blivande lagen utsträcktes att omfatta även andra innehavare av på ofri grund befintliga byggnader än dem, som nu blivit tillgodosedda i Kungl. Maj:ts proposition. Jag är emellertid förvissad om, att detta övervägande aldrig ägt rum. Jag gissar, att kansliet i justiedepartementet har sovit, och att justitieministern till följd av många andra ärenden icke har haft tillfälle att ägna något intresse åt detta. Det är dock uppseendeväckande, att när Andra kammaren i fjol begär, att man icke skall inskränka expropriationen i detta avseende, så kommer här ett expropriationslagförslag med just denna inskränkning.

Jag övergår nu till frågan om *jordbruksmarkens expropriation*. Den är fullständigt borta, åtminstone lyser den med sin frånvaro i det förslag, som Kungl. Maj:t framlagt. — Norrlandskommittén hade år 1904 föreslagit en sådan expropriation, och man väntade ju i oändlighet, att ett sådant förslag skulle komma fram från regeringshåll. Som det nu dröjde både länge och väl, interPELLERADE jag år 1910 dåvarande statsministern Lindman och frågade: »Ämnar regeringen ägna något intresse åt ovannämnda, av Norrlandskommittén jämte reservanter väckta förslag rörande skyldighet för bolag och enskilda skogsspekulanter inom Norrland och Dalarna att avstå jord åt den jordlösa befolkningen, och när kan i sådan händelse ett dylikt intresse väntas bära frukt?»

Remiss av en proposition.
(Forts.)

Remiss av en
proposition.
(Forts.)

På det svarade herr Lindman då, att det hade gjorts en hel del, och så räknade han upp en massa saker, som icke alls hörde dit, samt tillfogade: »Slutligen får jag erinra därom, att Kungl. Maj:t tillsatt en kommitté för att verkställa en revision av expropriationslagstiftningen, och torde densamma, enligt vad jag inhämtat, komma att avlåta sitt betänkande innevarande sommar. Det är helt naturligt, att man avvaktar detta betänkande för att erfara, vilka generella förslag denna kommitté kan komma att göra, innan man griper sig an med en specialfråga av den ömtåliga och grannliga natur som den, varom interpellanten i denna del talat.»

Bakom detta svar kan man ju finna, att antagligen skulle den dåvarande ministären gripit sig an med denna fråga, men sedan skulle den fallit, därför att den var av så ömtålig och grannliga natur, att den nog icke kunde komma fram i alla fall. Den nu sittande regeringen har varken gripit sig an med frågan eller givit sig in på, om den skulle anses vara av ömtålig och grannliga natur.

Nu börjar i alla fall gräset växa över Norrlandskommitténs betänkande; det är närmare tio år, sedan detta betänkande kom fram. Men hur länge skall folket i all världens namn få vänta? Denna fråga är bra mycket mera brådskande än alla försvarsberedningars arbeten och sådant. Om man vill sätta fart i något, så bör det väl vara detta; det är en den viktigaste fråga för folket. Här gäller det att verkligen göra någonting, och här duger det icke att komma med ett lättsinnigt dansande på ytan av tingen. Att socialdemokratiska gruppen, som jag förut nämnde, i 4 år motionerat om den här saken, har naturligtvis icke hjälpt att sätta fart på den liberala regeringen, när icke ens en officiell kommitté som Norrlandskommittén kunnat göra det.

Det måste ju erkännas, att vi åtminstone fått en sak, som man från demokratiskt håll måste vara tacksam för, och det är en social expropriation i det speciella fallet, att det gäller *samlingslokaler för folkliga ändamål*. Emellertid får vår förtjusning över denna nyhet icke göra vår blick skum för de stora vidderna i frågan och förleda oss att fränse dessa än mer betydelsefulla och viktiga krav, om vilka nu är fråga.

Jag kommer nu till en annan sak, nämligen *ersättningsfrågan*. Det är klart, att vid den expropriation, som vi hittills haft, ersättningen bort kunna tagas till ganska rundlig, ty där har jordägaren tvungits att avstå mark för ett offentligt ändamål, som ofta till och med burit sig och lämnat stora inkomster. Men när man kommer in på den för vår nuvarande lagstiftning främmande frågan om social expropriation, måste ersättningsspörsmålet bli av rent fundamental betydelse och övervägas efter helt andra synpunkter än dem, som legat till grund för nu gällande expropriationslagstiftning. Det går icke an och kan icke bli lyckobringande för den sociala expropriationen att fortfarande låta ersättningsbeloppen bli så stora,

som marknadsvärdet och konjunkturerna bjuda, ty då blir det ett nytt utsugande av detta fattiga folk, som har rätt att fordra, att lagstiftaren icke skall komma med paragrafer, som stjalpa i stället för att hjälpa. Det hade fordrats ett övervägande i detta ämne, men det saknas så fullständigt, att propositionen är fullkomligt kemiskt fri från varje tillstymmelse till en tanke på denna sak, såsom herrarna kunna övertyga sig, om herrarna läsa förslaget. Man kan måhända icke begära ett sådant övervägande av regeringen, ty den är betungad av en massa andra saker, men man hade åtminstone kunnat fordra av det stora kansli, Kungl. Maj:t har till sitt förfogande, att det skulle sätta sig in i ärendet och följa de anvisningar till ett sådant övervägande, som den närmast föregående riksdagshistorien givit. Vi ha ju först och främst 1907 års skrivelse om nya grunder för bestämmande av jordlösen vid expropriation, där det framhålles, att man här måste ha nya principer. Har man icke tänkt på den skrivelser? Var ligger den nu, på vilken hylla i Kungl. Maj:ts kansli, när icke ett spår av dess synpunkter inflytt i det framlagda förslaget? Vidare har man Norrlandskommitténs påpekande, att ersättning här måste utgå efter andra grunder. Den socialdemokratiska motionen har innehållit en särskild punkt, där samma sak påpekas. Men ett sådant påpekande behöves icke ens i detta fall, ty det ligger i sakens egen natur.

Jag måste emellertid medgiva, att man i ersättningsfrågan vidtagit ett par ändringar, som icke äro att förakta. Den ena är föreskriften, att ersättningen icke vidare skall bestämmas efter vad mark av lika beskaffenhet i orten högst gäller, utan efter det vanliga värdet. Vidare har man fastslagit, att vid bestämmandet av ersättning för exproprierad mark hänsyn icke får tagas till den ökning i jordvärdet, som följer av det nya ändamål expropriationen skall tjäna. Det har nog rätt olika meningar hittills, om hur man borde göra i ett sådant fall. Inom expropriationsnämnderna har det varit diskussion om den saken, och somliga nämnder ha gått åt motsatta hållet, andra åter i den riktning, som nu blivit föreskriven i förslaget. Saken är således icke fullständigt ny, men det är dock ett framsteg, att man nu fått en tydlig lagbestämmelse i frågan, så att den icke vidare behöver bli föremål för någon tvekan.

Kungl. Maj:ts förslag går dock i alla fall in på den sociala expropriationen, då förslaget innefattar bestämmelser om expropriation i vissa fall för bostadslägenheter och för mark till samlingslokaler. För dessa båda fall måste således propositionen lösa ersättningsfrågan. När man då gått att lösa denna fråga för den sociala expropriationen, har man glömt bort en så viktig punkt, som torpkommissionen här upptagit, då den föreslår, att vid värdering av lägenheter hänsyn icke skall tagas till den förbättring, jorden kan ha vunnit genom arbete eller kostnad, som nedlagts därå av nyttjanderättshavaren eller av föregående brukare, vilkens rätt till lägenheten övergått å nyttjanderättshavaren, utan att till

Remiss av en proposition.
(Forts.)

Bemiss av en proposition.
(Forts.)

grund för värderingen skall läggas jordens skick, då den från huvudgården uppläts, såvitt sådant kan utrönas. De flesta av kammarens ledamöter, särskilt de från landsbygden, känna nog till, huru det brukar gå till i dessa fall och huru den förbättring av ett jordstykke, som gjorts av den, vilken fått nöja sig med besittning av andras mark, sedan utnyttjas mot nyttjanderättshavaren, så att han får giva högre köpeskillning, om han vill köpa marken, eller betala högre arrende. Vid expropriation skall enligt förslaget ersättningen nu bestämmas så, att han får betala det arbete, han själv nedlagt på jorden. Detta är en oerhört orätträdig princip, en tillämpning utan vidare av satsen, att egendom är stöld. Lagen låter andra personer stjäla från dessa människor frukten av deras eget arbete. Om man skall komma fram med förslag om social expropriation, är det en elementär utgångspunkt, att en sådan bestämmelse, som torpkommissionen förordat, bör inflyta i lagen.

För övrigt ökas ju markvärdet även av andra orsaker än nyttjanderättshavarens på marken nedlagda arbete och kostnader. Ett ökat jordvärde kan uppkomma av ett samhälles tillväxt. Hur går det med ett sådant värde efter lagen? Jo, all sådan värdestegring skall betalas av nyttjanderättshavaren till jordägaren, som icke nedlagt något som helst arbete eller någon kostnad för att skapa detta ökade värde. Åtminstone när det gäller det fall, som det kungl. förslaget innehåller, nämligen expropriation av mark i samhällen med sammanträngd befolkning, måste man säga, att denna sammanträngda befolkning i ojämförligt mycket högre grad än jordägaren skapat värdestegringen. Ty där folk hopar sig, där hoppa sig också jordvärderna. Det är exempelvis folket på Krapprup, som skapat till avsevärd del den värdestegring, som på godsets mark gjort sig gällande, icke ägaren av huvudgården. Men lika fullt skola dessa människor betala hela denna värdestegring till den store godsägaren.

Slutligen måste komma i betraktande för den sociala expropriationen, att meningen är att hjälpa människor till jorden. När mycket stora egendomar, särskilt skogsegendomar, köpts ofantligt billigt, så kan man begära, att den expropriationsersättning, som skall erläggas av fattigt folk, icke bör få överstiga vad jordägaren själv betalat för jorden jämte de kostnader han själv nedlagt på densamma.

Herr statsrådet säger några ord om denna sak. Det heter i hans anförande på sidan 49 i propositionen: »Ett förslag, som till syftet i vissa avseenden står nära förenämnda bestämmelse om rätt till expropriation för åstadkommande av tryggade bostadsförhållanden, är det av den s. k. torpkommissionen i dess betänkande den 6 maj 1911 framlagda förslaget till lag om lösningsrätt för innehavarna av vissa på fyrtionio år eller längre tid avsöndrade lägenheter». — Detta är alldeles riktigt, ty det betänkandet rör samma sak, fastän de olika kommittéerna taga var och en blott en liten

del av hela saken. — Sedan heter det vidare: »Det skulle kunna ifrågasättas, att det ändamål, som avses med nämnda förslag, borde upptagas bland dem, som kunna föranleda expropriation, och att förslaget i övrigt borde inarbetas i den nya expropriationslagen. Berörda lösningsrätt har emellertid icke anordnats såsom en expropriationsrätt, beroende på tillstånd av Konungen i varje fall, utan bundits vid vissa på förhand fastslagna förhållanden, vilkas tillvaro i det särskilda fallet skall utrönas genom lantmåteriförrättning. Förslaget kan därför icke ingå i expropriationslagstiftningen utan fullständig omläggning, och att vidtaga en sådan finner jag mig åtminstone för närvarande icke hava anledning till.»

*Remiss av en
proposition
(Forts.)*

Vad är det då man skall se på? Man skall väl icke utgå ifrån att eftersom torpkommissionen föreslagit en annan grund, så kan man icke upptaga dess förslag i lagen. Man borde väl snarare undersökt, om det finnes något rimligt skäl att i dessa fall, som röra precis samma sak, använda olika grunder. Det är väl en den mest elementära sanning, att man måste använda samma grund för dessa fall. Man hade sålunda enligt min uppfattning bort helt och hållet slopa torpkommissionens sätt att lösa frågan och väsentligen inränga alla fallen under det sätt, som det kungl. förslaget anvisar. Nu har Kungl. Maj:t ställt i utsikt att det skall bli två olika grunder, som skola användas på precis samma sak.

Jag tillät mig förra året att väcka en motion om en ledande tanke och en ordnande hand på jordfrågan, och jag anförde såsom exempel för att visa nödvändigheten därav alla dessa frågor, som sammanhånga med expropriationslagstiftningen, och hela det kaos, som där råder. Ja, det förslaget föll helt enkelt till marken, trots det att det var det viktigaste, jag överhuvud väckt i Riksdagen, och vi se fortfarande icke en enda ledande tanke och ordnande hand lagd på detta vidlyftiga och betydelsefulla ämne.

Så heter det vidare i statsrådets anförande: »Jag delar för övrigt den av expropriationslagskommittén uttalade meningen, att vissa förhållanden, som kunna föranleda behov av expropriation, genom sitt sammanhang med andra lagstiftningsuppgifter eller eljest äro av så säregen natur, att de lämpligen regleras genom speciallagstiftning. Till detta område har kommittén räknat norrlandskommitténs förslag till lag angående vissa åtgärder för beredande åt enskilda jordbrukare i Norrland och Dalarna av lämpliga odlingslägenheter. Sistnämnda lagförslag har även nu lämnats åsido. På samma sätt har förfarits med en del andra under de senare åren väckta jordfrågor, huvudsakligen avseende tvångsavlösning i vissa fall av äganderätten till bebyggda jordbrukslägenheter på annans mark. Dessa frågor hänga nära tillsammans med torpkommissionens och norrlandskommitténs nyssberörda förslag och böra lämpligen behandlas i sammanhang med dessa.»

Här få vi veta, att alla dessa frågor lagts »å sido». Om eller när dessa komma att behandlas, det vet man icke. Och det är för

Remiss av en
proposition.
(Forts.)

övrigt klart, att, när de komma så där efteråt, sedan denna så kallade allmänna expropriationsfråga blivit löst, de lätt komma att framläggas blott för syns skull, och då äro de dömda att falla. Nej, det enda sättet är att nu på en gång framföra dessa frågor, som verkligen äro aktuella för folket. Då vinner man säkerligen mera, än om man nu fastslår det föreliggande förslaget och sedan kommer efteråt med de andra frågorna. Man kan ju förutse, att Första kammaren då skall vara obönhörligare än någonsin, och det blir därför ännu mer ett slag i luften att komma fram med dessa saker efteråt.

Jag tycker icke alls, att det är någon trevlig uppgift att klandra regeringsmedlemmar, ty alla göra vi oss ju skyldiga till åtskilligt klandervärt, och jag inser mycket väl, att regeringen har mycket att göra, och att den måste följa sina grundsatser och icke kan taga någon hänsyn till uppfattningen hos dem, som hava en motsatt mening. Jag vill också säga uttryckligen, att regeringen på sätt och vis här kan anses hava förmildrande omständigheter. Ty när det liberala samlingspartiet, sedan dess ena hälft två år följt den socialdemokratiska motionen, de två nästa åren kastade nämnda motions uppfattning helt och hållet över bord, så kan man förstå, att regeringen, som i främsta hand synes tänka på, vad som skall kunna gå igenom i Riksdagen, icke fallit på den tanken att uppgöra något vidlyftigare förslag. Jag får också medgiva, att även i de ledande socialdemokratiska tidningarna denna sak fullständigt bagatelliserats eller att man där åtminstone icke alls framhållit den såsom någon viktig fråga, och det oaktat denna fråga är den allra viktigaste av de jordfrågor, som vänta på sin lösning. Inför en sådan kompakt opinion är det förlåtligt, att Kungl. Maj:t icke känt sig uppfordrad att gå framåt och hjälpa folket.

Ja, mitt anförande har ju blivit närmast en litania. Men det har icke varit möjligt annat, då jag finner så mycket arbete ha varit förgäves. Det kan ju visserligen hända, att det skjuter på litet grand under århundradenas lopp, men man står dock inför det faktum, att allt detta, som man dock trodde skulle avkasta något, när demokratien äntligen fick något inflytande, nu visat sig i stort sett vara en chimär. Något litet resultat har väl vunnits, och det får kanske anses vara vackert så, men i stort har vårt arbete varit ofruktamt, och nu återstår intet annat än att börja på nytt igen. Det blir en ny generation, som får upptaga mödan med att rulla denna Sisufussten upp igen till höjderna och se kanske även den hur den rullar ned igen. Allt är hopplöst, folket emigrerar och svälter och lider brist på frihet, och ingenting göres för folket.

Chefen för justitiedepartementet herr statsrådet Sandström:
Herr talman, mina herrar! Då jag nu går att i korthet bemöta den föregående ärade talaren, vill jag först erinra om, att det lagförslag, som nu ligger på kammarens bord, är ett förslag till en

allmän expropriationslag, som avser att reglera expropriationsförfarandet i egentlig mening, ett förfarande, som karakteriseras därav, att Kungl. Maj:t skall lämna tillstånd till expropriationen, att en expropriationsnämnd skall fastställa ersättningen och att för övrigt vissa former, som känneteckna expropriationsförfarandet, skola iakttagas. I denna allmänna expropriationslag har, vad herr Lindhagen kallar den *sociala* expropriationen endast till en ringa del kunnat inrymmas. Av de expropriationsrätter, som i lagförslaget upptagas, är det egentligen blott den expropriation, vilken medges för beredande av tryggade bostadsförhållanden, som skulle kunna anses såsom tillhörande denna så kallade sociala expropriation. Att denna expropriationsrätt medtagits, beror därpå, att den lätt kan inordnas under det allmänna expropriationsförfarandet, medan sådant möter svårigheter beträffande andra sociala tvångslösningsåtgärder, som eljest kunnat ifrågakomma att tagas med i förslaget.

Remiss av en
proposition.
(Forts.)

Hvad herr Lindhagen haft att invända mot förslaget gäller dels uppskattningen av expropriationsersättningen och dels omfattningen av den expropriationsrätt, som har blivit stadgad.

Jag skall först fästa mig något vid frågan om expropriationsersättningens bestämmande. Det har hittills alltid gällt såsom en regel, att den, som nödgas för tillgodoseende av ett allmänt intresse fråntråda äganderätten till sin egendom, skall erhålla ersättning med dennas värde, beräknat vid den tid, då avträdan äger rum. I denna grundsats har genom det nya lagförslaget icke gjorts någon annan ändring, än att, såsom herr Lindhagen också anmärkte, bestämmelser ha träffats, ägnade att förebygga, att ersättningssumman blir för hög. Jag är för min del övertygad om, att någon annan grund för ersättningens bestämmande i en allmän expropriationslag icke är riktig eller låter sig tillämpas.

Nu har heller icke herr Lindhagen gjort någon anmärkning mot denna allmänna grundsats, men väl framhållit, att den efter hans mening passar mindre väl på den expropriation, som avser beredande av tryggade bostäder. Han erinrar om, att torpkommissionen föreslagit, att vid den tvångsavlösning av torp, varom kommissionen väckt förslag, uppskattningen skulle ske på det sättet, att i egendomens värde icke skulle inräknas av torparen nedlagda förbättringar å jorden, och herr Lindhagen förmenar, att efter det förslag, som nu är framlagt, skulle innehavarna av byggnader på annans mark i tätt bebyggda samhällen få betala en expropriationsersättning, som skulle innebära ersättning även för av dessa innehavare nedlagda förbättringar och kostnader på jorden. Så torde emellertid i regel icke bli fallet, ty när arrendatorn av den mark, på vilken byggnaderna stå, och ägaren till marken skola skiljas åt, så är, enligt den nya arrendelagen, jordägaren skyldig att lösa sig till planteringar och ersätta andra å marken nedlagda kostnader. Det är då givet, att när de skiljas åt på det sättet, att marken

Remiss av en
proposition.
(Forts.)

exproprieras från jordägaren, denne icke kan ha någon rätt till ersättning för vad han under andra förhållanden skulle få själv inlösa, och därför blir i realiteten skillnaden i dessa fall icke synnerligen stor mellan torpkommissionens förslag och det nu föreliggande expropriationslagförslaget. Expropriationsnämnden har att taga hänsyn till att de av arrendatorn på jorden nedlagda kostnader icke skola räknas in i expropriationsersättningen.

En annan och svårare fråga är den, huru man skall förfara med jordvärdestegringen. Herr Lindhagen anmärkte, att det varken är jordägaren eller arrendatorn, som åstadkommit denna värdestegring, utan samhällets tillväxt. Följaktligen borde den ju tillkomma samhället, men detta kan icke åstadkommas genom någon expropriationslag, utan det tillhör skattelagstiftningens område. Här gäller att skilja mellan jordägaren å ena sidan och arrendatorn å andra sidan, och då stöter det på stora svårigheter och medför betänkliga konsekvenser att i dessa fall tillämpa en grund för ersättningens bestämmande, som väsentligen avviker från den allmänna. Det är för övrigt svårt att förstå, varför en jordägare, som får avstå sin jord för ett eminent allmänt behov, ett försvarsändamål, en allmän byggnad, en allmän väg, skall få full ersättning för jorden efter dess värde vid tiden för expropriationen, värdestegringen alltså inberäknad, medan däremot en jordägare, från vilken jorden exproprieras för beredande av tryggade bostäder, skall få ersättning efter jordens värde, värdestegringen frånräknad.

Emellertid synes herr Lindhagens väsentligaste anmärkning mot lagförslaget gå ut på, att den expropriationsrätt, som detsamma medger, icke är tillräckligt omfattande, d. v. s. att den, såsom han uttrycker det, icke sträcker sig tillräckligt långt in på den sociala expropriationens område. Det är huvudsakligen två grupper av fall, som herr Lindhagen anser borde hava inbegripits i lagen. Den ena gruppen omfattar torp och andra bebyggda lägenheter å annan tillhörig mark, frånsett då dem, som ligga inom tätt bebyggda orter, vilka ju här upptagas. Den andra gruppen innefattar jordlägenheter i allmänhet, vilka icke behöva vara bebyggda, men som efter herr Lindhagens mening måste exproprieras för att bereda folk utrymme för jordbruk. Det var den så kallade Norrlandskommittén, som först framförde förslag om rätt till expropriation i detta sistnämnda fall.

Om jag då håller mig till den första gruppen, så erinrade herr Lindhagen, att torpkommissionen tagit upp denna grupp, visserligen i begränsad omfattning, i det den föreslagit tvångsavlösning av torp, som upplåtits på fyrtionio år och därutöver och som fylla vissa betingelser i övrigt. Såsom jag påvisat i propositionens motivering, har emellertid torpkommissionen icke givit denna föreslagna tvångsavlösning formen av vanlig expropriation, utan hemställt, att den skulle ske genom en enkel lantmäteriatgård, som kunde begäras av varje torpare, vilkens torp fyllde lagens betingelser. Herr Lind-

hagen uttalade sitt livliga ogillande därav, att den omständigheten, att torpkommissionen givit sitt förslag denna form, hade fått utgöra ett hinder för regeringen att i expropriationslagen medtaga expropriationsrätt för dessa ändamål. I själva verket är det icke häri som hindret legat, utan vad som hindrat denna tvångslösningsrätts upptagande i lagen, är den omständigheten, att *Kungl. Maj:t* vid övervägande av saken kommit till den uppfattning, att den vanliga expropriationsformen icke lämpar sig för en tvångsavlösning av förevarande art. Det är här fråga om tusentals torp, som av innehavarna skulle inlösas, och det förefaller åtminstone mig synnerligen opraktiskt att fordra, att var och en av torparne på dessa torp skulle behöva gå in till *Kungl. Maj:t* med ansökan om expropriation och sedan gå igenom hela den långa besvärliga och rätt kostsamma expropriationsproceduren. Då är det oändligt mycket mera praktiskt, att, såsom torpkommissionen föreslagit, lagen ställer upp vissa villkor för tvångsavlösningen och att de torpare, vilkas torp fylla dessa villkor, ha rätt att få använda sig av tvångsavlösning, utan att behöva gå till *Kungl. Maj:t* och begära tillstånd, blott genom en enkel lantmäteriatgård och med skiftesmäns uppskattning av värdet efter i lagen angivna grunder. Det är det praktiska sättet att lösa frågan, och en sådan tvångsavlösning har icke plats i en allmän expropriationslag, utan bör ordnas särskilt för sig.

Denna sak har ett visst sammanhang med det förslag till ny skiftesstadga, som blivit avlämnat av den för utarbetande av ett dylikt tillsatta kommittén och är utremitterat till yttrande, och den kan lämpligen tagas upp i sammanhang därmed. Skulle det emellertid befinnas att förslaget till denna nya skiftesstadga icke kan utan omarbetsning läggas till grund för en lagstiftning i ämnet och att det därför kan dröja en avsevärd tid, innan den kan komma fram, så torde frågan om torpens avlösande böra upptagas särskilt för sig och ansluta sig till nu gällande skiftesstadga.

Vad som nu är sagt om 49-årstorpen, gäller även om andra bebyggda lägenheter å annans mark så till vida, att man väl kan tänka sig en utsträckning av den av torpkommissionen ifrågasatta tvångsavlösningen till vissa lägenheter, upplåtna på kortare tid än 49 år. Men ganska säkert är, att man icke kan sträcka den så långt, som herr Lindhagen ifrågasätter: till alla innehavare av byggnader på annans mark, upplåtelse tiden må vara obestämd eller aldrig så kort; ty detta skulle döda all upplåtelse med nyttjanderätt. Så snart en person fått upplåtelse av jord med nyttjanderätt, skulle han nämligen sedan kunna skaffa sig äganderätt genom att uppföra ett hus och därpå exproprieras. Det är tydligt, att expropriationen på detta område har sin givna begränsning. Därutöver måste man för stärkande av dens ställning, som äger hus på annans grund, anlita andra utvägar.

Den andra ifrågasatta utvidgningen av expropriationsrätten, baserar

Remiss av en proposition.
(Forts.)

Remiss av en
proposition.
(Forts.)

sig ytterst på norrlandskommitténs förslag, att det på orter i Norrland och Dalarna, där det vore efterfrågan på odlingslägenheter, borde beredas sådana genom expropriation av bolagsjord. På samma sätt borde genom expropriation beredas möjlighet till utvidgning av redan befintliga odlingslägenheter genom tillägg av skogs-, betes- och odlingsmark. Detta är ju expropriationsinstitutets direkta applicering på jordfördelningen. Givetvis möta här stora betänkligheter och svårigheter; i varje fall får man, när man slår in på denna väg, göra det med den allra största försiktighet. Men vad det här närmast är fråga om, är, huruvida en lagstiftning av detta slag lämpar sig att tagas in i en allmän expropriationslag. Där möter visserligen icke den svårigheten, att icke Kungl. Maj:ts tillstånd behöver i dessa fall inhämtas, i vilket hänseende det sålunda föreligger en likhet med det allmänna expropriationsförfarandet. Men så som norrlandskommittén föreslår, att expropriationsförfarandet skulle anordnas i dessa fall, erbjuder det en så väsentlig olikhet med det allmänna expropriationsförfarandet, att det endast med stor svårighet kan inpassas i en allmän expropriationslag och bäst lämpar sig för en speciallagstiftning. Det skulle fordras särskilda sockenkommittéer och länskommissioner, som skötte om dessa expropriationer. Det skulle vara andra grunder för rättegångskostnadernas fördelning, det skulle vara andra grunder för expropriationsersättningsbestämmande, det skulle vara annan sammansättning av expropriationsnämnden o. s. v., således genomgående olikheter på nästan varje viktig punkt. Jag tror därför, att det icke är något tvivel om, att denna fråga måste lösas i en annan ordning, än när det gäller den allmänna expropriationen, liksom fallet i allmänhet är med den av herr Lindhagen så kallade sociala expropriationen. Denna innefattar tvångsätgärder, som kräva andra former än den expropriation för allmänna ändamål, som vi hittills haft och vars komplettering och förbättrande avses med nu framlagda lagförslag.

För min del är jag av den övertygelsen, att det nu föreliggande förslaget innebär så pass väsentliga utvidgningar utav expropriationsinstitutet, att man har full anledning att vara tillfredsställd om dessa utvidgningar utav Riksdagen antagas. Att utvidga expropriationsrätten ens tillnärmelsevis på det sätt, herr Lindhagen här ifrågasatt, skulle, fränsett alla andra svårigheter, som jag förut berört, säkerligen ha varit att äventyra hela lagförslagets framgång. Och detta skulle ha varit desto mera olämpligt, som behovet av en mera tidsenlig och praktisk gestaltning av expropriationsförfarandet är synnerligen trängande.

Herr Lindhagen: Den siste talaren har ju anfört de formella hinder, som jurister i allmänhet dra fram mot ett lagstiftningsarbete, som skall avhjälpa de reella missförhållanden, som icke tåla några uppskov. Det är visserligen så, att man som jurist kan re-

sonera på det sättet, men de, som skola bliva hjälpta, kunna absolut icke resonera så.

Remiss av en proposition.
(Forts.)

Låt oss t. ex. tänka på deras ställning, som ha hus på annans mark på 15 och 20 år — i Krapperup ha de till och med på 10 år. Det finns en massa sådana människor, som för varje år som går få kniven på strupen och hotas av ruin.

Nu säger herr justitieministern, att de till och med skola vänta tills skifteslagskommitténs förslag har kommit fram. Det är ju någonting alldeles fruktansvärt för dessa människor, och jag kan inte förstå, hur man kan resonera så. Om man nu skall lagstifta, så är det väl inte för att det skall se elegant ut till formen, utan för att de missförhållanden, som lagstiftningen gäller, skola bli avhjälpta. Hur kan man då sitta kallblodigt i departementet och säga: i samband med skifteslagskommittén passar detta bra — jag förstår i parentes sagt ej alls sammanhanget —; där stoppa vi undan det tills vidare. Och skifteslagskommitténs förslag, när blir det antaget, tro herrarna? Ja, kanske i min livstid, men det dröjer ofantligt länge i alla fall. Vad inträffar då under tiden? Jo, att livet gör sin obarmhertiga gärning varje år mot en myckenhet existenser. Inte borde man få lagstifta så. När skall det verkligen bli ett genombrott i politiken, så att man lagstiftar för människorna, icke för formerna?

Ett annat exempel är frågan, hur man skall hjälpa småbrukare till jord och till att få den jord, som fräntagits dem genom den ekonomiska utvecklingen. »Den frågan hör icke till den allmänna expropriationslagen» — heter det — och därför får den anstå i det oändliga. Nå, men giv oss då samtidigt en »speciell» expropriationslag; det är alldeles likgiltigt, vad det står i för lag. Huvudsaken är, att människorna få sin rätt. Inte kan man, därför att man tycker att det skall höra till en annan lag, förmäna dem deras rätt. Jag kan inte förstå detta resonemang, det är mig alldeles ofattligt. För resten är här föreliggande förslag icke någon »allmän» expropriationslag utan en expropriation för diverse speciella saker, och här har just tagits in en bit också av den sociala expropriationen, nämligen så mycket, som regeringen haft intresse för eller trots sig kunna framföra med utsikt att få det igenom. Denna sociala expropriation är innefattad i den föreslagna allmänna expropriationslagen, och det förekommer där särskilda kapitel, som säga: särskilda bestämmelser för den expropriationen, och särskilda bestämmelser för den. Således är förslaget inte alls formellt avfattat som »en allmän» expropriationslag utan som en lag, som skall innefatta över huvud taget allt, som vi nu kunna våga oss på. Följaktligen, anser jag, kunde lika väl även dessa av mig berörda andra ändamål ha intagits och fått sina särskilda kapitel och expropriationsbestämmelser, varvid det möjligen kunde ha inträffat, att något av dessa kapitel blivit vida längre än de kapitel, som nu föreslagits för andra expropriationer. Men inte skall väl den om-

Remiss av en proposition.
(Forts.)

ständigheten hindra, att dessa människor kunna få leva någorlunda drägligt, medan de leva. Nej, det beror alldeles på, hur intresserad man är för saken, och det är så mycket, som skulle kunna göras snabbt, om man bara vill. Den förra regeringen kunde skapa lagförslag, och svåra lagförslag, på fjorton dagar, och den nuvarande torde också kunna göra det, om den vill. Det beror på, om man tycker, att det är lönt att klämma till för saken.

Vad nu angår själfva ersättningsfrågan, förklarade herr justitieministern, att det visserligen är sant, att det inte står i lagen, att de nedlagda förbättringarna på tomterna icke skola ersättas vid expropriationen. Men det gör ingenting i allmänhet, eller i de flesta fall, sade han, därför att det lär stå i arrendelagen någonting, som säger, att vederbörande skola ha ersättning för nedlagda förbättringar. I arrendelagen finns inte någon generell bestämmelse; jag tror, att det gäller fruktträd, och även täckdikningsrör, om jag inte missminner mig. Det finns sålunda icke någon generell bestämmelse, och även om det funnes någon sådan, är det väl omöjligt att tänka sig, att expropriationsnämnden tillämpar arrendelagen, utan om detta få dessa människor tvista och processa, och det är ju ovanligt trevliga utsikter för dessa folk. Expropriationsnämnden bestämmer all ersättning de skola betala, och den tas ut, men för att de sedan skola få igen något för sina nedlagda kostnader, måste det bli process, och dit hänvisar man dem, men på processer vågar aldrig småfolket inlåta sig på grund av kostnaderna och den osäkra utgången. Detta är ett nytt sätt av lagstiftaren att ge stenar i stället för bröd.

Och hvad angår slutligen frågan om jordvärdestegringen, om den skall överflyttas på jordägaren, innan den kan komma till samhället, och det sålunda skall åläggas besittningstagarne att betala densamma, sade herr justitieministern, att detta senare blir nödvändigt på grund av de stora vanskligheterna med att ändra den nuvarande författningen. Men varför skulle det vara vanskligt? Och även om det är vanskligt, är det väl ens skyldighet att icke ordna saken på så oförnuftigt sätt, som förslaget gör. Dessa vanskligheter torde inte vara större, än att man kan häva dem väsentligt med en förnuftig lagparagraf. Expropriationsnämnderna behöva ock få vägledning av vissa allmänna regler för sitt omdöme, och då är det bättre att ha sådana regler, att de icke skola värdera orättvist i ena eller andra avseendet, än att ha en regel att de nödvändigtvis skola handla orättfärdigt.

Ja, detta är några av de synpunkter, som jag velat tillägga med anledning av det ärade svaret.

Vidare anfördes ej. Kammaren beslöt överlämna ifrågavarande proposition jämte de i anledning av densamma nu avgivna yttrandena till lagutskottet.

§ 7.

Härefter föredrogs var för sig de på kammarens bord liggande motionerna; och hänvisades därvid:

till konstitutionsutskottet motionerna nr 223 och 224, av herr *Lindhagen*;

till jordbruksutskottet motionen nr 225, av herr *Sterne*;

till kammarens första tillfälliga utskott motionerna:

nr 226, av herr *Lundgren* i Björna; och

nr 227 av herr *Tysk*;

till kammarens andra tillfälliga utskott motionen nr 228, av herr *Helger m. fl.*;

till kammarens tredje tillfälliga utskott motionerna:

nr 229 av herr *Starbäck*; och

nr 230, av herr *Gustafsson* i Brånsta;

till kammarens fjärde tillfälliga utskott motionerna:

nr 231, av herr *Hildebrand m. fl.*;

nr 232 av herr *Wedin*; och

nr 233, av herr *Palmstierna*; samt

till kammarens femte tillfälliga utskott motionen nr 234, av herr *Nordström*.

§ 8.

Vid härpå skedd föredragning av statsutskottets utlåtande, nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts i punkt 153 under åttonde huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning om överlåtelse till Linköpings stad av det nuvarande läroverkshuset därstädes med tomt, blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 9.

Härefter föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 1, i anledning av väckt motion om ändring i förordningen om provianteringsfrilager; och begärdes ordet därvid av motionären

Herr Bengtsson i Göteborg som yttrade: Herr talman! Då provianteringsfrilagersförordningen behandlades i denna kammare i följande hade jag samma synpunkter, som jag har tillåtit mig framföra i min motion. Jag framförde denna motion, därför att jag trodde, att bevillningsutskottets utlåtande förra året icke avsåg någon skrivelse till Kungl. Maj:t. De synpunkter, som utskottet då hade beträffande beviljandet af denna rätt för fiskarebefolkningen att kunna rekvirera sina varor direkt från provianteringsfrilager till den plats där tullpostering är förlagd, har jag helt och hållet missuppfattat. Bevillningsutskottet föreslog nämligen då, att man skulle fästa Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på saken. Jag tillät mig således att

motionera, och nu ser jag, att utskottet icke har tagit hänsyn till motionen, hvilket jag finner vara helt naturligt.

Jag har i kungl. generaltullstyrelsen gjort mig underrättad om, hur långt frågan har glidit framåt. Kungl. generaltullstyrelsen har ännu icke behandlat detta ärende på annat sätt, än att styrelsen har avgivit ett utlåtande så negativt, som man kan tänka sig. Styrelsen har nämligen sagt, att den icke kan komma med något yttrande, därför att Kungl. Maj:t icke har begärt något sådant. Således står frågan för närvarande lika öppen, som den stod i fjol. Men nu är det naturligtvis klart, att den genom detta utskottets utlåtande åtminstone har glidit framåt på så sätt, att man åtminstone kan vänta ett förslag från Kungl. Maj:t till nästa års Riksdag.

Under sådana förhållanden, herr talman, har jag icke något yrkande att göra.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 10.

Om ändring i förordningen ang. försäljning av brännvin.

Till avgörande förelåg nu bevillningsutskottets betänkande, nr 2, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av 2 § i förordningen angående försäljning av brännvin.

I en inom Andra kammaren väckt, till bevillningsutskottet hänvisad motion, nr 6, hade herr *Månsson* föreslagit, att Riksdagen ville besluta, att § 2 i förordningen angående försäljning av brännvin måtte få följande lydelse:

1. Brännvin, som icke är renat eller vars styrka uppgår till över 30 procent, får vid detaljhandel ej hållas till salu.

2. Ej heller — — — — — ämne.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Häremot hade herr *Månsson* reserverat sig.

Sedan utskottets hemställan blivit uppläst, gav herr talmannen på begäran ordet till

Herr *Månsson*, som yttrade: Det är ju en ganska billig begäran, tycker jag, som jag och 22 andra av kammarens medlemmar ha gjort i denna motion, vilken nu lämnats utan avseende av utskottet. Det har icke varit tal om något så upprörande som att taga bort brännvinet, så att skatterna exempelvis skulle bli något högre, än de nu äro för dem, som ha stora förmögenheter och inkomster. Vad vi ha begärt, har endast varit, att man skulle, när man nu efter så många års nykterhetsarbete icke synes ha kommit

i stort sett någonstans, att man då skulle taga bort de allra värsta *verkningarna* av supseden. Den, som vid avlöningstillfällen och på helgdagar varit i tillfälle att besöka stationssambhällen, vet nog, hur det ser ut då. Och det kan och må icke fördöljas, att under de sista åren synes — ja, icke *synes* kan jag säga — *har* superiet tilltagit. I varje fall har det antagit grövre former inom dessa stationssambhällen, där människor bo så tätt sammanpackade. Man ser unga män med ganska goda andliga anlag, män, som äro duktiga arbetare, gemytliga och trevliga när de äro nyktra, skötsamma i sitt arbete, man ser dem i en hast vid avlöningstillfällen och på helgdagar förvandlas till — ja, jag vet icke, vad jag skall säga — varelser, som åstadkomma allmän förargelse på vägarna, där de ragla fram. Och det är en syn, som icke är trevlig att se för dem, som äro nyktra. Och det är för människor, som älska ordning i samhället, icke heller något trevligt att tänka sig, att dessa berusades föräldrar eller hustrur och barn ofta lida under de mest fruktansvärda förhållanden. Det kan icke vara något vidare trevligt att se sin man eller sin far eller son komma hem mindre vetande var eller varannan lördagskväll eller avlöningsdag och uppträda mera som djur än människa, som det ofta händer i ett sådant samhälle, där man vid dylika tillfällen skramlar ihop för många tusen kronor brännvin och ett allmänt supande sedan börjar som på en given signal.

Nu tillfrågas man ofta i bygderna: »Kan man icke taga bort det där otyget?» Jag måste då säga, som sanningen är, att det kunna vi icke, därför att de, som ha förmögenhet och inkomster och därmed faktiskt den reela makten i samhället, de, som tituleras samhällets pelare, de vägra att bära sin andel av samhällets bördor. Det, som de vägra åtaga sig att bära, det måste de andra, de armaste, supas ihop. Samhället skall icke uppbäras av det överskott på arbete och möda, som sunda medborgare fått ihop och med god vilja överlämna som skatt åt stat och kommun för dessas verksamhet, nej, det skall uppehållas genom de mest fattigas och armas förnedring, de mest svagas sänkning undan för undan andligt och materiellt.

Det är icke något tillfälligt hugskott att på detta sätt söka taga bort de allra värsta verkningarna av spritdryckerna. Sedan motionen väcktes, har jag sett, att professor Henschen har kommit med en broschyr, där han går än radikalare fram. Han kräver, att det allra högsta, som sprithalten får utgöra, må vara 20 0/0. Och man må väl säga sig, att det är en högst märklig ordning rörande den här varan. De flesta, ja, nästan alla andra varor kan jag tämligen strafflöst förfalska och försvaga och bära mig åt med, hur jag vill, och jag drabbas sällan eller aldrig av någon hämnande eller rättande samhällshand härför. Men just den här varan, som tillkommit för att göra människor från sina sinnen, som sänker dem ned till, ja, i många fall långt under djurens ståndpunkt,

Om ändring i förordningen ang. försäljning av brännvin.
(Forts.)

Om ändring i
förordningen
ang. försälj-
ning av
brännvin.
(Forts.)

— ja, jag tvekar icke att säga det ordet — den tolereras *därför*, att den håller en viss kategori av fattiga medborgare under dragdjurens ståndpunkt. Beträffande denna vara tillser man genom lagstiftningen, att den icke får innehålla mindre än 35 % gift, så att den skall absolut säkert verka.

Nu har man visserligen uppe i utskottet funnit den här tanken att minska alkoholhalten »beaktansvärd», men därvid har man också stannat. Jag undrar, vilka reformer herrarna icke finna beaktansvärda, blott Ni slippa vara med om att genomföra dem.

Man hänvisar nu till den sittande nykterhetskommittén. Den skall utreda frågan. Jag försäkrar eder, att ni kunna icke gå ut en enda kväll i Stockholm, i varje fall icke en lördagskväll, utan att här och var på gatorna och i krokarna finna 100-tals människor, för vilkas vidkommande frågan är utredd, och så bestämt utredd, som den kan bli. Utreda! *Vad* skall man utreda? Om man togo och bure ut den spannmål, som nu går åt för brännvinshanteringen tillika med erforderlig ved eller kol på en åker och brände upp den, så skulle det gå ut ett rykte kring hela världen om vilka stora tokar vi vore i detta land, och dock skulle det bli en avsevärd samhällelig vinst på att handla så i jämförelse med att av spannmålen göra ett gift, som ödelägger samhällsmedlemmarnes andliga och materiella liv. Det kunna vi väl vara ense om. *Vad* skola vi då mer utreda? Man svarar: den finansiella sidan. Det vill säga, att vi skola utreda, vilketdera som är det mest bekväma, rättvisa och sunda för samhället att taga dessa från de armaste människorna komma — jag må väl säga utpressade — penningemedel eller att låta varje sund, arbetskraftig medborgare av sitt överskott av sin arbetsförtjänst giva sin skärv till samhällsorganismens vidmakthållande till gemensam bättnad och trevnad. Den frågan, mina herrar, synes mig icke behöva någon utredning.

I samband härmed kan jag icke underlåta att säga, att jag misstänker, att behandlingen av denna lilla fråga är symptomatisk för, huru även större frågor komma att behandlas under det nuvarande systemet. Vi kunna se de skilda systemen, när det gäller lagstiftningen. Vi minnas exempelvis, hur det var under enväldets tid. Det framkastades en tanke om en reform eller en förbättring, det uppgjordes en plan, denna granskades, antogs, lagen utfärdades — och allt var klart. Vi komma ihåg en senare period, då ett litet fåtal av landets medborgare, de mest förmögna, hade rösträtt och kunde göra sig gällande i Riksdagen. Dessa använde sin makt huvudsakligen — det kan icke fördöljas eller förnekas — till att klå åt sig samhällets egendom och, när denna icke räckte till, de enskilda medborgarnes. På den tiden behövde man icke några långa utredningar. Om blott valmännen, de förmögna, privilegierade samhällsmedlemmarne önskade någonting, så väckte lagstiftarne en motion därom, och det voterades igenom utan vidare knussel.

Nu ha vi kommit in i en utredningsperiod, där de mest enkla

*Om ändring i
förordningen
ang. försälj-
ning av
brännvin.
(Forts.)*

frågor syltas ner i årslånga utredningar, och från dessa massor av utredningskommissioner komma digra luntor, som ingen människa läser utom korrekturläsaren, sedan stoppas de undan på hyllorna i arkiverna, och om man letar i dem, så finner man där inga utredningar, utan endast en sammanfattning av olika åsikter från alla möjliga meningsgrupper, och följden är, att frågan är efter utredningen ännu mera intrasslad än förut.

Nu efter genombrottet, sedan vi fått de nya rösträttsbestämmelserna och dessa hunnit verka, hava ju de av Sveriges myndiga män, som hava rösträtt, sagt ifrån vad de vilja. De hava bestämt kursen och sagt, att de vilja ett ordnande av samhället så, att det kan bli största möjliga materiella och andliga utbyte för de flesta, ja, om möjligt för alla. Det synes mig då, att det vore gott, om man icke nu stoppade ner varje det enklaste och obetydligaste reformförslag i utredningskommittéer, som icke äro till någon glädje för dem, som sitta i dem, mycket mindre för valmännen, som vänta på reformen.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till min motion.

Härpå anförde

herr Vennersten: Herr talman! Jag förmodar, att kammaren icke väntar, att från utskottets sida något mera utförligt svar vid detta tillfälle skall givas på det anförande, som herr Månsson nyss hållit. Jag vill inskränka mig till att påpeka, att utskottets uppfattning i år överensstämmer med den, som utskott och Riksdag gjorde gällande i fjol, då en fråga av alldeles liknande innebörd var före. Fjölårets motionär var emellertid försiktigare, så väl i fråga om procenthalten som genom att undantaga whisky, för vilken herr Månsson nu vill ha samma bestämmelser som för det övriga egentliga brännvinet.

Ensamt dessa påpekanden torde göra det tydligt, att man icke utan all utredning kan avgöra ett sådant ärende som detta, även om man sympatiserar med de strävanden, herr Månsson gjort sig till tolk för.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Vidare yttrades ej. Efter det herr talmannen framställt propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag därå och bifall i stället till den i ämnet väckta motionen, blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 11.

Bevillningsutskottets betänkande, nr 3, i anledning av väckt motion om sänkning till $\frac{1}{3}$ liter av minsta tillåtna försäljningskvan-

titet vid utminuterung av brännvin, föredrogs härefter; och yttrade därvid motionären

Herr Åkerlund: Herr talman! Jag får — i likhet med herr Månsson nyss — uttala min förvåning över det lättvindiga sätt, varpå denna motion av utskottet avfärdats. Jag ber att få nämna, att motionen icke tillkommit genom något hugskott från min sida, utan jag har blivit uppmanad att framlägga denna motion icke blott av en mängd ivriga nykterhetsvänner utan även av en del personer, som äro nog olyckliga att icke kunna hålla måtta.

Redan år 1905, vill jag minnas, stod denna fråga på tapeten här i kammaren och föll då på ett mycket ringa fåtal röster. Men att den föll då, var icke något märkvärdigt, ty då hade man herr Waldenström att strida med. Emellertid vill jag uttala såsom min tanke, att jag fasthåller vid vad jag förut sagt, nämligen att det är alldeles orimligt att tvinga folk att köpa mer av en vara, än de vilja hava. Det påstås visserligen, att det skulle vara svårare för folk att anskaffa brännvin, då minsta kvantitet, som får köpas, är en liter, men jag frågar: tro herrarne verkligen på detta? För min del tror jag, att en hel del människor, som skulle vara nöjda med mindre, nu ändock måste köpa en hel liter, och att denna, när de väl fått den, stryker med.

Som frågan nu ligger, vill jag icke säga mer än det jag nu sagt, men därmed vill jag åtminstone hava fredat mitt samvete för att ännu ett årtionde vilja tvinga folk, som äro nöjda med mindre, att supa en hel liter.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 12.

Slutligen föredrogs vart för sig lagutskottets utlåtanden:

nr 2, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av 18 kap. 16 § strafflagen; och

nr 3, i anledning av väckt motion om åvägabringande av utredning och förslag i syfte att förhindra in-tecknings meddelande till säkerhet för falskt skuldebrev.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 13.

Avgåvos följande nya motioner, nämligen av:

herrar *Cederborg* och *Tengdahl*, nr 235, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående införande av stenografi såsom läroämne vid offentliga undervisningsanstalter;

herr *Kronlund m. fl.*, nr 236, om skrivelse till Kungl. Maj:t

angående förbättring av konduktörernas vid statens järnvägar löne- och befordringsförhållanden;

herr *Jonsson* i Hökhult, nr 237, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående förbättrad postförmedling å vissa postförande linjer m. m.;

herr *Lindqvist* i Stockholm m. fl., nr 238, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning i fråga om fastställande av minimal-löner för vissa lönearbetare m. fl.;

herr *Lindqvist* i Stockholm, nr 239, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning i fråga om fastställande av maximalarbetsdag för lönearbetare och biträden m. m.;

herr *Karlsson* i Fjäl, nr 240, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i fråga om understödjande från statens sida av kooperation bland mindre jordbrukare;

herr *Rydén*, nr 241, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående en mera ingående reglering av yrkesmässig verksamhet såsom kommissionär för anskaffande åt tjänstehjon eller andra av anställning inom riket;

herr *Cederborg*, nr 242, i anledning av det utav fullmäktige i riksgäldskontoret framlagda förslag till åstadkommande av ökad skyndsamhet i publicerande av Andra kammarens protokoll; och

herr *Karlson* i Västtomten, nr 243, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Bolum nr 9 Munkagård i Skaraborgs län.

Ifrågavarande motioner blevo på begäran bordlagda.

§ 14.

Justerades protokollsutdrag.

§ 15.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Jönsson</i> i Boa	under 8 dagar fr. o. m. den 8 febr.
» <i>Hansén</i>	» 8 » » » 7 »
» <i>Uddenberg</i>	» 5 » » » 6 »
» <i>Byström</i>	» 2 » » » 6 »
» <i>Svensson</i> i Saläng	» 8 » » » 11 » och
» <i>Edén</i>	» den 6 febr.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4,3 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Onsdagen den 5 februari.

Kl. 8 e. m.

I anledning därav, att tiden för avgivande av sådana motioner, som tillhörde tillfälligt utskotts behandling, med denna dag utginge, voro kammarens ledamöter kallade att jämväl nu sammanträda; och leddes förhandlingarna vid detta sammanträde av herr vice talmannen.

§ 1.

Avgåvos följande nya motioner, nämligen av:

herrar *Bäckström* och *Wikström*, nr 244, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i fråga om inrättande av ett statsobligationslotteri;

herr *Wedin*, nr 245, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag till åtgärder i syfte att förebygga vissa missförhållanden vid försäljning av lotter och obligationer;

herr *Byström m. fl.*, nr 246, om upphörande av den inom riksdagshuset utövade utskänkningsen av spritdrycker vin och öl;

herr *Andersson* i Grimbo, nr 247, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående meddelande av sådana bestämmelser, att frågor om vägars anläggning och underhåll kunna beredas möjligast enhetliga behandling vid Riksdagen;

herr *Martin*, nr 248, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående förflyttning av statens järnvägars kolhamn vid Värtan m. m.;

herr *Sterne*, nr 249, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående viss ändring i gällande bestämmelser rörande indrivningsavgift och uppborädsprovision vid indrivning av kronoutsylder med flera allmänna avgifter;

herr *Lindhagen*, nr 250, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående svenskt initiativ till internationellt erkännande av varje nations rätt att leva sitt eget fria liv;

herr *Hage m. fl.*, nr 251, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utfärdande av enhetliga bestämmelser för kommunernas bokföring; och

herr *Ingvarsson m. fl.*, nr 252, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i fråga om inrättande av ett statens tryckeri.

Nämnda motioner bordlades på begäran.

§ 2.

Till bordläggning anmäldes bevillningsutskottets betänkande, nr 4, i anledning av motion om rätt för den värmländska gränsbefolkningen söder om Mitandersfors att i vissa fall tullfritt införa varor.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl, 8,8 e. m.

In fidem

Per Cronwall.
